

Een boek als een bouwwerk

Foto boven
Whale Housing, 2000, Amsterdam, Netherlands.
Architects: de Architekten Cie.
The cavernous maze of the central courtyard
with row after row of layered access corridors.

Aluminium Forest, 2001, Utrecht, Netherlands.
Architect: Architectenbureau Mijha de Haas.
The forest of slender columns and the thin slab
of building they support are perfectly reflected
in the still water.

Aaron Betsky: 'Nederland is het
centrum van de architectuurwereld'

The Phaidon Atlas of Contemporary World Architecture is een lijvig, monumentaal boekwerk dat ruim duizend gebouwen van de afgelopen vijf jaar overal ter wereld in kaart brengt. Aaron Betsky, directeur van het Nederlands Architectuur Instituut (NAi) is een van de connaisseurs die hielp bij de samenstelling van de atlas. Ook schreef hij zelf False Flat, een deze zomer te verschijnen boek over architectuur en design in Nederland.

"Dikke pil" is een eufemistische benaming die het boek alleszins te kort doet. Maar liefst tien kilo weegt The Phaidon Atlas of Contemporary World Architecture. Alleen bestemd voor uiterst stabiele koffietafel-tjes. Wie het gigantische boek openslaat, ontkomt niet aan de indruk dat de laatste jaren – de behandelde 1050 architectonische hoogstandjes zijn gebouwd vanaf 1998 – overal ter wereld een forse bedrijvigheid tot stand is gekomen. Het boek is onderverdeeld in 6 werelddelen (Oceanië, Azië, Europa, Afrika, Noord-Amerika en Zuid-Amerika), die 75 landen behandelen. De bouwwerken, waaronder vliegvelden, kerken, culturele projecten, scholen, woonhuizen en kantoren, worden voorzien van foto's, bouwtekeningen, informatie en gegevens als bouwjaar, opdrachtgever en vaak ook budget. Daarnaast bevat het boek uitgebreide wereld- en landkaarten en statistieken op het gebied van cultuur, klimaat en economie, en indexen met architectenbiografieën en nadere bouwgegevens. De ruim 1000, door in totaal 656 architecten geconcipeerde bouwwerken die voor opname in de atlas in aanmerking kwamen, lopen nogal uiteen in bouwstijl en budget. Kostte het Kuala Lumpur International Airport in Maleisië meer dan 2 miljard dollar (om nog maar te zwijgen over de bedragen die "confidential" worden gehouden), in Ethiopië staat een boomhut, opgetrokken uit leem en hout en met een golfplaten dak, die voor drieduizend dollar kon worden geproduceerd.

Aaron Betsky (45), directeur van het Nederlands Architectuur Instituut (NAi) in Rotterdam, is een van de 150 vooraanstaande internationale namen op architectuurgebied wier advies werd gevraagd om een lijst samen te stellen van recente gebouwen voor het boek.

Betsky werd geboren in Montana. Toen hij vier jaar oud was verhuisde het gezin Betsky naar Nederland. Hij bracht zijn jeugd door in de buurt van Utrecht en koos ervoor om na het gymnasium de universiteit in Amerika te volgen. Aan Yale studeerde hij 'History, the Arts and Letters' (honors program in the Humanities) en architectuur. Daarna was Betsky werkzaam als docent architectuur en publicist voor vele gezaghebbende bladen en werkte hij voor een aantal architecten, onder anderen Frank O. Gehry, totdat hij een eigen architectuurbureau begon. 'Toen dat niet lukte', zegt hij met een scheve glimlach, 'ben ik maar weer les gaan geven.'

Een baan als curator "architecture, design and digital projects" bij het San Francisco Museum of Modern Art opende nieuwe perspectieven. Betsky werkte er ruim zes jaar, waarin hij onder meer de tentoonstelling "Do Normal, over recent Dutch Design" organiseerde. Misschien was dat wel een van de redenen waarom hij werd gevraagd voor de functie van directeur van het Nederlands

Lees verder op pagina 74

Foto links
Peter B Lewis Building

Foto rechts
Federation Square, 2002, Melbourne, Victoria, Australia.
Architect: Lab architecture studio in association with Bates Smart.
The city's financial district rises behind the new cultural precinct.

Foto onder
Festival Walk, 2003, Hong Kong, China
Architect: Arquitectonica
Suspended escalators criss-crossing one of the atria below a skylight

Architectuur Instituut (NAi) in Rotterdam. Hij hoefde er niet lang over na te denken: 'Nederland is het centrum van de architectuurwereld', zegt hij onomwonden. 'En Rotterdam is het centrum van de architectuurwereld in Nederland.'

De afgelopen decennia is er nergens anders in de wereld zoveel goede architectuur gemaakt en wordt er met zoveel interesse gekeken naar goede architectuur. Bovendien was het 2001, Bush was net verkozen. Dat vergemakkelijkte de keuze ook.'

Wat hij verstaat onder goede architectuur? 'Goede gebouwen, plannen, steden. Architectuur die niet alleen op een functionele, logische en efficiënte manier onderdak biedt aan de functies en activiteiten die daaromheen plaatsvinden, maar die ook een toevoeging is aan de stad en zijn gebruikers of toeschouwers, en een ander soort werkelijkheid mogelijk maakt dan degene die ze daarvoor kenden. Soms is het ook een subtiele verandering aan een bestaand type of soort gebouw.'

Betsky kijkt vanuit zijn riante werkkamer op de hoogste verdieping van het NAI uit op het recent verbouwde museum Boijmans van Beuningen. Met het resultaat is hij niet onverdeeld tevreden. 'Ze hebben een paar mislukte en slecht georganiseerde gangen op het bestaande gebouw geplakt', zegt hij misprijzend. 'Ik snap niet wat ze ermee beoogden. Men spreekt van een schaduwspel en zo. Het oude gebouw is natuurlijk schitterend, maar de nieuwbouw gaat volkomen aan mij voorbij.'

Houvast

De rol van Betsky bij de samenstelling van het boek bleef overigens beperkt tot het vanuit het NAI laten opsturen van jaarboeken met Nederlandse architectuur van de laatste jaren. Over de uitgangspunten bij het nomineren voor The Phaidon Atlas of Contemporary World Architecture zegt hij: 'Het is een enorme verzameling gebouwen en het is moeilijk te zeggen of ze allemaal een bepaalde stijl of kwaliteit hebben. Eén duidelijk geloof spreekt uit het boek: hedendaagse architectuur moet er enerzijds niet proberen uit te zien alsof de tijd heeft stilgestaan, maar ook niet als een afgezonderd experiment met technologie of lichtstaaltjes. Bijvoorbeeld ruimteschepen die op de grond staan om allerlei extreme ecologische snufjes uit te proberen.'

The Phaidon Atlas of Contemporary World Architecture (Phaidon Press), hardback, 842 blz; € 150; 450 x 310 mm; ca. 5000 kleurenillustraties., ca. 2500 tekeningen. ISBN 0 7148 4312 1.

False Flat, Why Dutch Design is So Good, door Aaron Betsky en Adam Eeuwens (Phaidon Press), hardback, 400 blz, € 69,95; 245 x 172 mm. ISBN 0 7148 4069 6. (publicatiemaand augustus)

Duidelijke verschillen tussen werelddelen of landen onderling zijn nauwelijks te onderscheiden, vertoebeld als deze zijn door de snel voortschrijdende internationalisering. 'Het is verbazend hoe snel de verschillende modes en aanpakken zich kruisen', knikt Betsky. 'Singapore, LA, Japan, de meeste recente gebouwen hadden in alle landen kunnen staan. De architectonische wereld is een internationaal groot dorp geworden.'

Uiteraard zijn er altijd wel verschillen in detaillering en manier van bouwen van een aantal op architectonisch gebied toonaangevende landen aan te geven. Maar ook de manier van fotograferen kan differentiëren, zo toont het boek. Zo bestaat er een uitgekiende Japanse wijze van fotograferen, 'liefst laat op de middag', terwijl de Amerikaanse stijl "lush", rijkelijk en smeuiig is en veel kleur bevat. De Europeanen geven daarentegen de voorkeur aan killere, klinischer fotografie, volgens Betsky. 'Het hangt ervan af wat de situatie is, uiteraard. Ik ben opgegroeid met in Amerikaanse stijl gefotografeerde architectuur. Maar er zijn natuurlijk ook Japanse fotografen die in Amerika gebouwen voor de lens hebben gekregen.'

In het boek lopen de bouwstijlen uiteen van minimaal blok-kendozenfunctionalisme tot organische, ronde vormen met af en toe een grillige uitspatting. Open versus gesloten. Over de huidige stand van de architectuur valt niet echt een eenduidige formulering te geven, lijkt het. Betsky doet een poging: 'In een wereld waar alles kunstmatiger wordt, waarin het steeds moeilijker wordt om vast te stellen wat werkelijkheid is, waarin steeds meer van onze technologie onzichtbaar is, in de ether of zo klein dat je het niet kunt zien, waarin onze sociale verhoudingen ook steeds losser worden en op steeds grotere afstanden plaatsvinden, is er een enorme behoefte aan architectuur, kunst of vormgeving die ons weer hou-

vast geeft. Soms is dat letterlijke houvast, door iets te maken wat er zwaar, echt of net echt uitziet. Sommige gebouwen geven ons houvast door ons duidelijk te maken dat wij in een kunstmatige wereld wonen en dat proberen uit te vergroten. Maar ik zie ook veel architecten die ons houvast willen geven door op een specifieke plek gebouwen neer te zetten. Door middel van vormgevingsmanieren met een duizelingwekkende variëteit.'

Anders dan in kunst, muziek, fotografie en diverse andere disciplines is in de architectuur niet zozeer "fusion", het verwerken van verschillende stijlen in één gebouw, aan de orde. Betsky: 'Wel zien we dat er in de architectuur tien jaar nog werd gespeeld met dat soort "mix and match". En eigenlijk is dat in de jaren twintig al begonnen, bedenk ik me nu. Af en toe zie je het nog wel in gebouwen, als quote, maar dat is in architectuur niet zo makkelijk, wegens de lange looptijd.'

De NAI-directeur heeft weinig omissies kunnen vinden in het boek. 'Het is vrij compleet, op enkele dingen na die misschien te recent zijn en dus hebben kunnen worden opgenomen. Het mooie eraan is dat resoluut wordt geweigerd om aan het boek persoonlijke meningen te verbinden, maar gekozen is om de gebouwen met alle statistieken, bouwtekeningen en andere gegevens te tonen. Het grafisch ontwerp had wat sterker en spannender gekund, vind ik, evenals een aantal foto's. De lay-out en kleurenkeus vind ik niet zo elegant als in de mooie oude Bosatlas. Maar het blijft een uitermate indrukwekkend boek.'

Nederlands zelfbewustzijn

Wat betreft architectonische aandacht in de atlas staat Nederland met zestig projecten op de zesde plaats, na achtereenvolgens Amerika (nummer 1), Duitsland, Japan,

Lees verder op pagina 76

Foto links
EDF Tower, 2001, Paris, France.
Architect: Pei Cobb Freed & Partners Architects.
The tower, reflected in one of the water features of the landscaped public plaza.

Foto rechts
Matsudai Tower

Foto onder
Mao Tower, 1999, Shanghai, China.
Architect: Skidmore Owings & Merrill.
At 88 storeys, the skyscraper towers above its neighbours.

Engeland, en Spanje. Betsky is niet verwonderd over het feit dat het kikkerlandje gezien de geringe oppervlakte veel meer pagina's krijgt dan Italië, Rusland, of zelfs heel het Afrikaanse continent.

De Nederlandse manier van gebouwen ontwerpen noemt hij 'sober maar pervers': 'Gewoon, maar radicaal anders. Dat is de Nederlandse interesse in het consequent doordenken in de problematiek van het bouwen, om er vervolgens een uitdaging in te zien. Beetje dwars zijn, tegen de briefing ingaan. Neem de Silodam: een geraffineerde compositie van verschillende materialen, kleuren en vormen, samengeperst in een voorbeeld van kloekke monumentaliteit, als een fier, trots gebouw midden op het IJ. Of de gebouwen op Borneo en Sporenburg: het zijn variaties op verschillende grachtenhuizen, geabstraheerd of juist ingewikkelder gemaakt, al naar gelang de wooneisen.'

Het Ronald McDonaldhuis vindt hij eveneens een knap staaltje vaderlandse architectuur. 'Het heeft een aparte identiteit, met de verschillende lagen en kleuren om de diverse functies van dit logeerkamer voor kinderen met kanker en hun ouders te onderscheiden.'

Eind juli verschijnt bij dezelfde uitgeverij als de wereld-architectuuratlas het boek False Flat over design en architectuur in Nederland, geschreven door Aaron Betsky en Adam Eeuwens. Met de brutale ondertitel: 'Why Dutch design is so good'.

'In de afgelopen decennia is een grote opbloei in de architectuur en design in Holland geweest door onder meer een bewust vormgevingsbeleid om architectuur en design te ondersteunen op allerlei manieren', vertelt Betsky. 'Maar het belangrijkste argument dat het boek maakt is dat Nederland op zichzelf al "architectuur" is. Omdat tweederde van Nederland is gemaakt uit zeeën en rivieren en voortdurend wordt herschapen, geeft dat een geometrie

aan het polderlandschap. Het betekent ook dat de steden een soort verdichting zijn van het landschap rond dammen en dijken. Die traditie heeft zich doorgezet in de architectuur. Het is daarnaast een land dat leeft op de rijkdom die weggehaald is van andere plekken. Er wordt in Nederland weinig geproduceerd maar er wordt wel geld verdiend aan het investeren in andere landen, en al tijden lang in het maken van beelden en in het manipuleren van cijfers, getallen en kennis. Dat zie je ook in de architectuur. Architectuur is hier meer gebaseerd op onderzoek en het manipuleren van statistieken en onderzoeksgegevens, die worden vertaald in gebouwen.

Er is in Nederland een enorm zelfbewustzijn ontstaan. Juist omdat alles kunstmatig is gemaakt, is er een lange traditie van het maken van kunst die een spiegel is van de wereld om ons heen. Die de realiteit weerkaatst en in kaart brengt in plaats van een raam te zijn naar een andere wereld. Dat weerkaatsen gebeurt op een kunstzinnige manier, wat je terugziet in de schilderkunst en in veel Nederlandse architectuur en vormgeving. Van Mondriaan en Rietveld tot aan Hella Jongerius, Rem Koolhaas en MVRDV. Ik wilde het boek schrijven omdat ik gefascineerd ben in wat in Nederland gebeurt en geloof dat de rest van de wereld veel kan leren van Nederlandse vormgeving. Want uit al deze houdingen is de afgelopen paar jaar een nieuwe manier van vormgeven gekomen, die zichzelf niet ziet als het voortdurend uitvinden van nieuwe vormen en het maken van iets nieuws, maar als een consequent, soms ook ironisch of zelfs grappig hergebruik van wat al bestaat en een herorganiseren van de wereld in plaats van het opnieuw uitvinden daarvan. Dat zie je bijvoorbeeld in het werk van Droog Design, maar ook van MVRDV, Bjarne Mastenbroek, Kees Christiaanse, NL Architects en Marcel Wanders. Het is een houding die in Nederlandse vormgeving en architectuur zeer belangrijk is en volgens mij ook interessant kan zijn voor de rest van de wereld.'

Beehive en Umbrella in Culver City, Californië, van Eric Owen Moss:

'Dat gebouw ken ik heel goed. Ik heb in de buurt gewoond en het gebouw in aanbouw gezien. Het is een deel van een heel interessant project. Moss is al twintig jaar bezig met een verwaarloosd industrieel terrein in Los Angeles in te richten. Samen met de eigenaar heeft hij een manier bedacht om stukje bij beetje ingrepen te maken die het hele gebied weer tot leven hebben gebracht. Het was een plek voor oude industrie, het maken van wapens en machineonderdelen, en nu biedt het plaats aan de nieuwe economie. Voor mensen die beelden digitaal manipuleren, films maken en consultant zijn op het gebied van beelden en symbolen in de massaal geproduceerde cultuur. De opdrachtgever probeert dat ook uit te breiden door er een culturele bestemming aan te geven. De nieuwe gebouwen zitten ingebed in en op de oude fabriekshallen. Het is bedoeld als een manier waarop de geschiedenis van die gebouwen omgetoverd kan worden in een nieuw soort industrieel landschap, met een referentie aan de oude bestemming. Ik vind het schitterende werken: ze springen eruit, maar hebben ook een duidelijke band met de context waar ze uit voortkomen. Niet alleen de letterlijke context -de oude gebouwen waarin ze gevestigd zijn- maar ze hebben ook een verhouding met de hele wereld van billboards, en cultureel gerichte zaken. Het is een soort vervreemde versie van stukjes heftig beeld of merkwaardige objecten die verspreid door Los Angeles staan.'

Enkele architectonische meesterwerken uitgelicht door Aaron Betsky

Walt Disney Concert Hall in Los Angeles, onderkomen van het LA Philharmonic Orchestra, van Gehry en Partners:

'Een bizar gebouw met een hele lange geschiedenis. Het oorspronkelijke ontwerp werd rond 1990 gemaakt door Frank Gehry. In die tijd was het vrij radicaal. Maar ondertussen is een ander gebouw (Bilbao Guggenheim) opgeleverd, dat overigens later is ontworpen. En nu zegt men het is een versie van Bilbao. Het moest een explosie van geluid zijn. Die de plek kan transformeren en daarnaast met een soort uitbundigheid aankondigen dat er een nieuw leven aan de gang was. Het gebouw is ontworpen rond de hal, heeft een perfecte, ingewikkeld verkregen akoestiek, die rechtstreeks is afgeleid van het gebouw van de Berlin Philharmoniker. Het effect is overweldigend, alsof je voor het eerst in je leven een cd hoort.'

Het gebouw draagt ondanks de beschaafde hoofdbewoners de naam van de koning van de entertainmentcultuur in Amerika. Het gebouw is namelijk voor een aanzienlijk deel bekostigd uit de nalatenschap van Walt Disney.

Schaulager, Basel, van Herzog en de Meuron:

'Het gebouw staat in een anoniem industriegebied. Het lijkt op het eerste gezicht ook een anonieme doos. De voorkant is van een monumentale aanwezigheid. Je ziet een soort theatertribune. Daarvoor zie je een klein betonnen soort abstractie van een huis, waar je doorheen loopt om onder de overkapping van het gebouw te komen. Dan ga je naar beneden en strekt het hele interieur zich boven en voor je uit als een soort oneindige vlakte van betonnen lagen en kolommen, met witte dozen waarin alle kunst zit weggeborgen. Je hebt echt een idee dat je in een soort schatkamer bent terechtgekomen, een schatkamer waarin het wezen van de opslag die plaatsvindt in het gebouw eromheen, hier tot kunst is gemaakt. Een geweldige gewaarwording, met allerlei bijzondere details. Volgend jaar ga ik een tentoonstelling in het NAI aan de Zwitserse architecten wijden.'

